

Universitätsbibliothek Wuppertal

P. Vergili Maronis Aeneis

Vergilius Maro, Publius

Berolini, 1889

XI.

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-730](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-730)

XI.

Aeneas victoriae tropaeo posito funus mortuis faciendum indicit, — 28
 maxime Pallantem deflet honorificisque exsequiis patri remittit, 99
 legatis Latinorum ad funebria dat duodecim dierum indutias, 138
 Euander filium amissum simul et lamentatur et laudibus ornat; 181
 ceteris, qui obierunt mortem, iusta faciunt hic Aeneae, illic Turni
 socii. 224

Dum Turni consilia et facta partim improbantur partim defenduntur,
 legati Arpis reversi Diomedem pacem suadere Latinis nuntiant, 295
 consilio convocato rex de foedere ad Troianos mittendum censet; 335
 idem suadet Drances in Turnum vehementissime invectus ut
 luctus publici auctorem, 375
 dissuadet Turnus Drancis ignavia offensus et spe victoriae elatus. 444

Allato nuntio adesse hostes consilium distrahitur, paratur bellum: 485
 equitibus Tarchonis obsistit Camilla, peditibus Aeneae Turnus. 531
 Camillae viraginis de iuventute fortuna ultione Opim edocet Diana. 596
 Etruscis per campos urbi appropinquantibus cum alii se obiciunt, 647
 tum Camilla omnium, quos petit, caede tantum terrorem incutit, 724
 ut aegre Tarchon exemplo virtutis edito proelium redintegret. 759
 tum demum Arruns insidiis Camillam adoritur hastaque perfodit; 835
 mortem eius vindicans Opis Arruntem sagittae ictu interimit. 867
 Latinos amissa duce fugientes Etrusci usque in moenia agunt, 895
 Turnum ex silvis revocatum Aeneas subsequitur urbemque circumsedet.

Oceanum interea surgens Aurora reliquit.
 Aeneas, quamquam et sociis dare tempus humandis
 praecipitant curae turbataque funere mens est,
 vota deum primo victor solvebat Eoo.
 ingentem quercum decisis undique ramis
 constituit tumulo fulgentiaque induit arma,
 Mezentis ducis exuvias, tibi, magne, tropaeum,
 bellipotens; aptat rorantis sanguine cristas
 telaque trunca viri et bis sex thoraca petitum

2 et om. Parrhas.   2/3 damn. Peerlk.

Officia exsequiarum, consilium Latini: ad Laurentium fit pugna equestris.

5

perfossumque loc
 subligat atque en
 tum socios (nam
 turba ducum)
 maxima res et
 quod superest; l
 primitiae manib
 nunc iter ad reg
 arma parate ani
 ne qua mora igr
 almerint super
 impediit segnis
 interea socios in
 mandemus, qui
 te' ait, egregie
 hanc patriam p
 muneribus, ma
 mittatur Pallas,
 abstulit atra di
 Sic ait in
 corpus ubi ex
 servabat senio
 armiger ante
 tum comes a
 circum omnis
 et maestum I
 ut vero Aene
 ingentem gem
 pectoribus ma
 ipse caput niv
 ut vidit leviqu
 cuspidis Auson
 'tene' inquit
 invidit Fortun
 nostra neque
 non haec Eua
 discedens dede
 mitteret in ma

12 s. nam
 animis dist. Kl.
 om. PR 24
 Vergilius.

perfossumque locis clipeumque ex aere sinistrae 10
 subligat atque ensem collo suspendit eburnum.
 tum socios (namque omnis eum stipata tegebat
 turba ducum) sic incipiens hortatur ovantis:
 'maxima res effecta, viri; timor omnis abesto,
 quod superest; haec sunt spolia et de rege superbo 15
 primitiae manibusque meis Mezentius hic est.
 nunc iter ad regem nobis murosque Latinos.
 arma parate animis et spe praesumite bellum,
 ne qua mora ignaros, ubi primum vellere signa
 adnuerint superi pubemque educere castris, 20
 impediatur segnisve metu sententia tardet.
 interea socios inhumataque corpora terrae
 mandemus, qui solus honos Acheronte sub imo est.
 ite' ait, 'egregias animas, quae sanguine nobis
 hanc patriam peperere suo, decorate supremis 25
muneribus, maestamque Euandri primus ad urbem
 mittatur Pallas, quem non virtutis egentem
 abstulit atra dies et funere mersit acerbo.'

Sic ait inlacrimans recipitque ad limina gressum,
 corpus ubi exanimi positum Pallantis Acoetes 30
 servabat senior, qui Parrhasio Euandro
 armiger ante fuit, sed non felicibus aequae
 tum comes auspicii caro datus ibat alumno.
 circum omnis famulumque manus Troianaque turba
 et maestum Iliades crinem de more solutae. 35
 ut vero Aeneas foribus sese intulit altis,
 ingentem gemitum tunsis ad sidera tollunt
 pectoribus maestoque immugit regia lectu.
 ipse caput nivei fultum Pallantis et ora
 ut vidit levique patens in pectore volnus 40
 cuspidis Ausoniae, lacrimis ita fatur obortis:
 'tene' inquit, 'miserande puer, cum laeta veniret,
 invidit Fortuna mihi, ne regna videres
 nostra neque ad sedes victor veherere paternas?
 non haec Euandro de te promissa parenti 45
 discedens dederam, cum me complexus euntem
 mitteret in magnum imperium metuensque moneret

12 s. namque . . ducum in susp. voc. Kl. 1882, 27. 18 ante
 animis dist. Kl. 1882, 18; cf. Serv. 21 ve] que libri pr. M¹ 23 est
 om. PR 24 ait] agite Peerlk.; cf. Serv. pl. 38 mistoque Peerlk.

acris esse viros, cum dura proelia gente.
 et nunc ille quidem spe multum captus inani
 fors et vota facit cumulatque altaria donis,
 nos iuvenem exanimum et nil iam caelestibus ullis
 debentem vano maesti comitamur honore.
 infelix, nati funus crudele videbis!
 hi nostri reditus expectatique triumphi?
 haec mea magna fides? at non, Euandre, pudendis 55
vulneribus pulsum aspicias nec sospite dirum
optabis nato funus pater. ei mihi, quantum
praesidium, Ausonia, et quantum tu perdis, Iule!
 Haec ubi dessevit, tolli miserabile corpus
 imperat et toto lectos ex agmine mittit 60
 mille viros, qui supremum comitentur honorem
 intersintque patris lacrimis, solacia luctus
exigua ingentis, misero sed debita patri.
 haud segnes alii cratis et molle feretrum
 arbuteis texunt virgis et vimine querno 65
 exstructosque toros obtentu frondis inumbrant.
 hic iuvenem agresti sublimem stramine ponunt,
 qualem virgineo demessum pollice florem
 seu mollis violae seu languentis hyacinthi,
 cui neque fulgor adhuc nec dum sua forma recessit, 70
 non iam mater alit tellus virisque ministrat.
 tum geminas vestes auroque ostroque rigentis
 extulit Aeneas, quas illi laeta laborum
 ipsa suis quondam manibus Sidonia Dido
 fecerat et tenui telas discreverat auro. 75
 harum unam iuveni supremum maestus honorem
 induit arsurasque comas obnubit amictu,
 multaque praeterea Laurentis praemia pugnae
 aggerat et longo praedam iubet ordine duci.
 addit equos et tela, quibus spoliaverat hostem; 80
 vinxerat et post terga manus, quos mitteret umbris
 inferas, caeso sparsurus sanguine flammam
 indutosque iubet truncos hostilibus armis
 ipsos ferre duces inimicaque nomina figi.
 Ducitur infelix aevo confectus Acoetes 85
 pectora nunc foedans pugnans, nunc unguibus ora,

54 *exoptatique* R   80 *damn. Ribb.*   82 *sparsuros a²b^c π*
flamam Ry   86 *post 87 pos. Güthl. 1877, 23.*

sternitur et tot
 duent et Rut
 post bellator
 it lacrimans
 hastam alii ga
 victor habet.
 Tyrrhenique o
 postquam omni
 substitit Aeneas
 nos alias hinc
 fata vocant: sa
 aeternumque v
 tendebat muros
 lamque or
 relati ramis ob
 corpora, per c
 redderet ac tu
 nullum cum v
 parceret hospi
 quos bonus A
 prosequitur v
 quanam vos
 implicuit bell
 pacem me ex
 oratis? equi
 nec veni, ni
 nec bellum
 hospitia et T
 aequius huic
 si bellum fin
 apparat, his
 vixit, cui vit
 nunc ite et
 dixerat Aene
 conversique
 Tum se
 infensus iuve
 orsa refert:
 vir Troiane,
 post 87 R
 cesserat libri p

sternitur et toto proiectus corpore terrae.
 ducunt et Rutulo perfusus sanguine currus.
 post bellator equus positus insignibus Aethon
 it lacrimans guttisque umectat grandibus ora. 90
 hastam alii galeamque ferunt; nam cetera Turnus
 victor habet. tum maesta phalanx Teucrique sequuntur
 Tyrrenique omnes et versis Arcades armis.

postquam omnis longe comitum processerat ordo,
 substitit Aeneas gemituque haec addidit alto: 95
 'nos alias hinc ad lacrimas eadem horrida belli
 fata vocant: salve aeternum mihi, maxime Palla,
 aeternumque vale.' nec plura effatus ad altos
 tendebat muros gressumque in castra ferebat.

Iamque oratores aderant ex urbe Latina 100
 velati ramis oleae veniamque rogantes:

corpora, per campos ferro quae fusa iacebant,
 redderet ac tumulo sineret succedere terrae;
 nullum cum victis certamen et aethere cassis;
 parceret hospitibus quondam socerisque vocatis. 105

quos bonus Aeneas haud aspernanda precantis
 prosequitur venia et verbis haec insuper addit:
 'quaenam vos tanto fortuna indigna, Latini,
 implicuit bello, qui nos fugiatis amicos? 70

pacem me exanimis et Martis sorte peremptis
 oratis? equidem et vivis concedere vellem.

nec veni, nisi fata locum sedemque dedissent,
 nec bellum cum gente gero; rex nostra reliquit
 hospitia et Turni potius se credidit armis.

aequius huic Turnum fuerat se opponere morti. 115

si bellum finire manu, si pellere Teucros
 apparat, his mecum decuit concurrere telis:

vixet, cui vitam deus aut sua dextra dedisset.

nunc ite et miseris supponite civibus ignem.' 80

dixerat Aeneas. illi obstipuerunt silentes 120
 conversique oculos inter se atque ora tenebant.

Tum senior semperque odiis et crimine Drances
 infensus iuveni Turno sic ore vicissim
 orsa refert: 'o fama ingens, ingentior armis,
 vir Troiane, quibus caelo te laudibus aequem? 125

post 87 Ribb. lac. stat. 93 omnes] duces Rbm Serv. 94 praecesserat libri pr. γ²; Ribb. 103 redd. ut tum. ac coni. Kl. ZöG. 1881, 597.

iustitiaene prius mirer belline laborum?
 nos vero haec patriam grati referemus ad urbem
 et te, si qua viam dederit Fortuna, Latino
 iungemus regi. quaerat sibi foedera Turnus!
 quin et fatalis murorum attollere moles 130
 saxaque subvectare umeris Troiana iuvabit.²

dixerat haec inoque omnes eadem ore fremebant.
 bis senos pepigere dies et pace sequestra
 per silvas Teucricae mixtique impune Latini
 erravere iugis. ferro sonat alta bipenni 135
 fraxinus, evertunt actas ad sidera pinos,
 robora nec cuneis et olentem scindere cedrum
 nec plaustris cessant vectare gementibus ornos.

Et iam Fama volans, tanti praenuntia luctus,
 Euandrum Euandricae domos et moenia replet, 140
 quae modo victorem Latio Pallanta ferebat.
 Arcades ad portas ruere, et de more vetusto
 funereas rapuere faces: lucet via longo
ordine flammaram et late discriminat agros. *cul. 102.*

contra turba Phrygum veniens plangentia iungit 145
 agmina. quae postquam matres succedere tectis
 viderunt, maestam incendunt clamoribus urbem.
 at non Euandrum potis est vis ulla tenere,
 sed venit in medios. feretro Pallanta reposito
 procubuit super atque haeret, lacrimansque gemensque 150
 et via vix tandem voci laxata dolore est:

'Non haec, o Palla, dederas promissa parenti. *f. 145.*
 cautius ut saevo velles te credere Marti!
 haud ignarus eram, quantum nova gloria in armis
 et praedulce decus primo certamine posset. 155
 primitiae iuvenis miserae bellique propinqui
 dura rudimenta et nulli exaudita deorum
 vota precesque meae! tuque, o sanctissima coniunx,
 felix morte tua neque in hunc servata dolorem!
 contra ego vivendo vici mea fata, superstes 160
 restarem ut genitor. Troum socia arma secutum

H.
 Aet. III, 940
 f. II, 1295.

126 *iustitia* MR; cf. Serv. pl. *labore* a¹, nisi errat Thomas X
laborem P¹? Ry² 134 *silvam* M 136 *pinus* libri pr. M; Ribb.
 145 *iungunt* Mb Lad. 149 *Pallante* libri pr. M²; def. v. Boltenstern
 GPr. Dramburg 1880, 14. 151 *voces* M¹ *vocis* P¹ Heins. *dolori*
 Serv. XII 47, Heins. 152 post *parenti* Ribb. comma repos. *petenti*
 'alii' ap. Serv. pl.; def. Madv. 30.

obruerent R
 atque haec
 nec vos arg
 iunximus h
 debita erat
 mors gnatur
 ducentem in
 quin ego n
 quam pius
 Tyrrhenique
 magna trop
 tu quoque
 esset par ac
 Turne. sed
 vadite et ha
 quod vitam
 dextera caus
 quam debe
 fortunaequ
 nec fas, sed
 Aurora
 extulerat lu
 iam pater A
 constituere
 more tulere
 conditur, in
 ter circum
 decurrere ro
 lustrare in
 spargitur et
 it caelo clam
 hic alii spoli
 coniciunt ign
 frenaque serv
 ipsorum clip
 multa boum
 saetigerosque
 in flammam
 ardentis spec

168 iuven
 et quam m. Ph
 equitumque sa

obruerent Rutuli telis; animam ipse dedissem
 atque haec pompa domum me, non Pallanta, referret.
 nec vos arguerim, Teucris, nec foedera nec quas
 iunximus hospitio dextras; sors ista senectae

debita erat nostrae. quod si immatura manebat 165

mors gnatum, caesis Volscorum milibus ante
 ducentem in Latium Teucros cecidisse iuvabit.

quin ego non alio digner te funere, Palla,

quam pius Aeneas et quam magni Phryges et quam 170

Tyrrhenique duces, Tyrrhenum exercitus omnis.

magna tropaea ferunt, quos dat tua dextera Leto;

tu quoque nunc stares immanis truncus in armis,

esset par aetas et idem si robur ab annis,

Turne. sed infelix Teucros quid demoror armis? 175

vadite et haec memores regi mandata referte:

quod vitam moror invisam Pallante perempto,

dextera causa tua est, Turnum gnatoque patrique

quam debere vides. meritis vacat hic tibi solus

fortunaque locus. non vitae gaudia quaero, 180

nec fas, sed gnato manis perferre sub imos.

Aurora interea miseris mortalibus almam

extulerat lucem referens opera atque labores:

iam pater Aeneas, iam curvo in litore Tarchon 185

constituere pyras. huc corpora quisque suorum

more tulere patrum, subiectisque ignibus atris

conditur; in tenebras altum caligine caelum.

ter circum accensos cincti fulgentibus armis

decurrere rogos, ter maestum funeris ignem 190

lustravere in equis ululatusque ore dedere.

spargitur et tellus lacrimis, sparguntur et arma;

et caelo clamorque virum clangorque tubarum.

hic alii spolia occisis derepta Latinis 195

frenaque ferventisque rotas; pars munera nota,

ipsorum clipeos et non felicia tela.

multa boum circa mactantur corpora Morti,

saetigerosque sues raptasque ex omnibus agris

in flammam iugulant pecudes. tum litore toto 200

ardentis spectant socios semiustaque servant

168 *iuvaret* My³c² *iuvare* R 169/71 *damn.* Kl. 1883, 27; *verba et quam m. Phr.* cet. Rbb; *verba et quam Tyrrh.* cet. Heyne. 171 *equitumque ex. o.* Bentl. 193 *hic] hinc* ed. vet.; *def.* Wagn. LV. 87.

Phryg. IX, 218.
f. II, 544. X, 688.

130
 135
 140
 145
 150
 155
 160
 rrat Thomas X
 ri pr. M; Ribb.
 v. Boltensern
 Heins. dolori
 repositi petenti

busta neque avelli possunt, nox umida donec
invertit caelum stellis ardentibus aptum.

Nec minus et miseri diversa in parte Latini
innumeras struxere pyras et corpora partim
multa virum terrae infodiunt avectaue partim 205
finitimos tollunt in agros urbique remittunt,
cetera confusaeque ingentem caedis acervum
nec numero nec honore cremant; tunc undique vasti
certatim crebris conlucent ignibus agri.
tertia lux gelidam caelo dimoverat umbram: 210
maerentes altum cinerem et confusa ruebant
ossa focis tepidoque onerabant aggere terrae.
iam vero in tectis, praedivitis urbe Latini,
praecipuus fragor et longi pars maxima luctus.
hic matres miseraeque nurus, hic cara sororum 215
pectora maerentum puerique parentibus orbi
dirum exsecrantur bellum Turnique hymenaeos;
ipsum armis ipsumque iubent decernere ferro,
qui regnum Italiae et primos sibi poscat honores.
ingravat haec saevus Drances solumque vocari 220
testatur, solum posci in certamina Turnum.
multa simul contra variis sententia dictis
pro Turno, et magnum reginae nomen obumbrat,
multa virum meritis sustentat fama tropaeis.

Hos inter motus, medio in flagrante tumultu, 225
ecce! super maesti magna Diomedis ab urbe
legati responsa ferunt: nihil omnibus actum
tantorum impensis operum, nil dona neque aurum
nec magnas valuisse preces; alia arma Latinis
quaerenda aut pacem Troiano ab rege petendum. 230
deficit ingenti-luctu rex ipse Latinus.
fatalem Aenean manifesto numine ferri
admonet ira deum tumulique ante ora recentes.
ergo concilium magnum primosque suorum
imperio accitos alta intra limina cogit. 235
olli convenere ruuntque ad regia plenis
tectis viis. sedet in mediis et maximus aevo
et primus sceptris haud laeta fronte Latinus.
atque hic legatos Aetola ex urbe remissos,

205 om. Menag. I et Goth. III, damn. Kl. Z6G. 1881, 597.
220 haec] et Py¹ ec γ² 230 petendum M^{2bc} Menag. I & Serv. alii que
grammat. petendam M¹PRγ 236 fluuntque libri pr. Mb¹; Serv. Ribb.

quae refera
ordine cun
et Venulus

Vidit

atque iter

contigimus

ille urbem

victor Garg

postquam i

munera pra

qui bellum

auditis ille

o fortunat

antiqui Aus

sollicitat su

quicumque

(mitto ea,

quos Simoi

supplicia et

vel Priamo

sidus et E

militia ex

Atrides Pr

exsulat, A

regna Neo

ldomeni

ipse Myce

coniugis in

oppetit: d

... invidis

coniugium

nunc etiam

et socii an

fluminibus

supplicia)

241 tu

a^{2b}c Mentel

ne imperf. ve

247 arvis b

post 268 Rit

267 intra] i

γ^{2b}c Serv.

272 amissis

quae referant, fari iubet et responsa reposcit 240
 ordine cuncta suo. tum facta silentia linguis,
 et Venulus dicto parens ita farier infit:

‘Vidimus, o cives, Diomedem Argivaque castra
 atque iter emensi casus superavimus omnis
 contigimusque manum, qua concidit Iliā tellus. 245
 ille urbem Argypam patriae cognomine gentis
 victor Gargani condebat Iapygis agris.

postquam intogressi et coram data copia fandi,
 munera praeferimus, nomen patriamque docemus,
 qui bellum intulerint, quae causa attraxerit Arpos. 250
 auditis ille haec placido sic reddidit ore:

‘o fortunatae gentes, Saturnia regna,
 antiqui Ausonii, quae vos fortuna quietos
 sollicitat suadetque ignota lacescere bella?
 quicumque Iliacos ferro violavimus agros 255

(mitto ea, quae muris bellando exhausta sub altis,
 quos Simois premat ille viros), infanda per orbem
 supplicia et scelerum poenas expendimus omnes,
 vel Priamo miseranda manus; scit triste Minervae
sidus et Euboicae cautes ultorque Caphereus. 260

militia ex illa diversum ad litus abacti
 Atrides Protei Menelaus adusque columnas
 exsulat, Aetnaeos vidit Cyclopas Ulixes.
 regna Neoptolemi referam versosque penatis
 Idomenei? Libycone habitantis litore Locros? 265

ipse Mycenaeus magnorum ductor Achivom
 coniugis infandae prima intra limina dextra
 oppetiit: devictam Asiam subsedit adulter.

... invidisse deos, patriis ut redditus aris
 coniugium optatum et pulchram Calydona viderem! 270
 nunc etiam horribili visu portenta sequuntur
 et socii amissi petierunt aethera pinnis
 fluminibusque vagantur aves (heu dira meorum
 supplicia!) et scopulos lacrimosis vocibus implent.

241 *tunc* Py¹c 243 *Diomedem* χ Lachm. Lucr. 50. *Diomede*
 a²b²c Mentel. I, Rott. II, ‘antiqui plerique’ Pier. item Ribb., sed verens,
 ne imperf. versum reliquerit poeta post *Diomedem*, quod boni l. exhibent.
 247 *arvis* b² Mentel. I χ Serv. 261 *adacti* M¹ 264/65 transpos.
 post 268 Ribb. et Lad. 266 post *magnorum* excidisse *ut* stat. Wagn.
 267 *intra*] *inter* Py¹c Macr. S. IV 4, 22; Ribb. 268 *devicta Asia*
 γ ²b²c Serv., quod cum verbo *oppetiit* coniungit Gebh. WktPh. 1887, 781.
 272 *amissis* P¹ *admissis* ‘nonnulli’ test. Serv.

haec adeo ex illo mihi iam speranda fuerunt 275
tempore, cum ferro caelestia corpora demens
appetii et Veneris violavi vulnere dextram.
ne vero, ne me ad talis impellite pugnās.
nec mihi cum Teucris ullum post eruta bellum
Pergama nec veterum memini laetorve malorum. 280
munera, quae patriis ad me portatis ab oris,
vertite ad Aenean. stetimus tela aspera contra
contulimusque manus; experto credite, quantus
in clipeum adsurgat, quo turbine torqueat hastam.
si duo praeterea talis Idaea tulisset 285
terra viros, ultro Inachias venisset ad urbes
Dardanus et versis lugeret Graecia fatīs.
quidquid apud durae cessatum est moenia Troiae,
Hectoris Aeneaeque manu victoria Graium
haesit et in decimum vestigia rettulit annum. 290
ambo animis, ambo insignes praestantibus armis;
hic pietate prior. coeant in foedera dextrae,
qua datur; ast armis concurrant arma, cavele.”
et responsa simul quae sint, rex optime, regis
audisti et quae sit magno sententia bello. 295

Vix ea legati, variusque per ora cucurrit
Ausonidum turbata fremor, ceu saxa morantur
cum rapidos amnis, fit clauso gurgite murmur
vicinaeque fremunt ripae crepitantibus undis.
ut primum placati animi et trepida ora quierunt, 300
praefatus divos solio rex infit ab alto:

‘Ante equidem summa de re statuisset, Latini,
et vellem et fuerat melius, non tempore tali
cogere concilium, cum muros adsidet hostis.
bellum importunum, cives, cum gente deorum 305
invictisque viris gerimus, quos nulla fatigant
proelia nec victi possunt absistere ferro.
spem si quam adscitis Aetolum habuistis in armis,
ponite. spes sibi quisque; sed haec quam angusta, videtis.
cetera qua rerum iaceant perculsa ruina, 310
ante oculos interque manus sunt omnia vestras.
nec quemquam incuso: potuit quae plurima virtus
esse, fuit; toto certatum est corpore regni. —

295 *quae de magno s. b.* Madv. 44. *magni s. belli* prop. Lad.;
cf. Sil. It. VII 223. 304 *obsidet* Mbc²mπ

zunc adeo, quae
expediam et pauci
est antiquus ager
longus in occasu
Aurunci Rutulique
exercent collis
haec omnis regio
cedat amicitiae
dicamus leges
considerant, si tan
sin alios finis ali
est animus possu
his denas lito t
seu pluris compl
materies; ipsi n
praecipiant; nos
praeterea, qui d
centum oratores
ire placet pacis
numera portant
et sellam regni
consulte in
Tum Drac
obliqua invidi
largus opum
dextera, consi
seditione pote
nobilitas dabat
surgit et his o
rem nulli obs
consultis, o bo
quid fortuna fo
det libertatem
cuius ob auspi
(dicam equidem
lumina tot cec
consedisse urb
castra fugae fi
num etiam de

319 atque
Madv. 45.

275 nunc adeo, quae sit dubiae sententia menti,
 expediam et paucis (animos adhibete) docebo. 315
 est antiquus ager Tusco mihi proximus amni,
 longus in occasum, finis super usque Sicanos;
 280 Aurunci Rutulique serunt et vomere duros
 exercent collis atque horum asperrima pascunt.
 haec omnis regio et celsi plaga pinea montis 320
 cedat amicitiae Teucrorum, et foederis aequas
 dicamus leges sociosque in regna vocemus;
 285 considant, si tantus amor, et moenia condant.
 sin alios finis aliamque capessere gentem
 est animus possuntque solo decedere nostro, 325
 bis denas Italo texamus robore navis,
 seu pluris complere valent; iacet omnis ad undam
 materies; ipsi numerumque modumque carinis
 290 praecipiant; nos aera, manus, navalia demus.
 praeterea, qui dicta ferant et foedera firment,
 centum oratores prima de gente Latinos 330
 ire placet pacisque manu praetendere ramos,
 munera portantis aurique eborisque talenta
 et sellam regni trabeamque insignia nostri.
 295 consulite in medium et rebus succurrite fessis.' 335

Tum Drances idem infensus, quem gloria Turni
 obliqua invidia stimulisque agitabat amaris,
 largus opum et lingua melior, sed frigida bello
 300 dextera, consiliis habitus non futilis auctor,
 seditione potens (genus huic materna superbum 340
 nobilitas dabat, incertum de patre ferebat)
 surgit et his onerat dictis atque aggerat iras:
 'rem nulli obscuram nostrae nec vocis egentem
 305 consulis, o bone rex; cuncti se scire fatentur,
 quid fortuna ferat populi, sed dicere mussant. 345
 det libertatem fandi flatusque remittat,
 cuius ob auspiciu infaustum moresque sinistros
 (dicam equidem, licet arma mihi mortemque minetur)
 310 lumina tot cecidisse ducum totamque videmus
 consedisse urbem luctu, dum Troia temptat 350
 castra fugae fidens et caelum territat armis.
 unum etiam donis istis, quae plurima mitti

319 atque h.] nemorumque Gent 58 et saxa Peerlk. tesquorum
 Madv. 45. 324 aliamve Pꝛb^c 345 ferat] petat M¹y²cmꝛ

Dardanidis dicique iubes, unum, optime regum,
 adicias, nec te ullius violentia vincat,
 quin natam egregio genero dignisque hymenaeis 355
 des pater et pacem hanc aeterno foedere firmes.
 quod si tantus habet mentes et pectora terror,
 ipsum obtestemur veniamque oremus ab ipso:
 cedat, ius proprium regi patriaeque remittat.
 quid miseros totiens in aperta pericula civis 360
 proicis, o Latio caput horum et causa malorum?
 nulla salus bello; pacem te poscimus omnes,
 Turne, simul pacis solum inviolabile pignus.
 primus ego, invisum quem tu tibi fingis (et esse
 nil moror), en! supplex venio. miserere tuorum, 365
 pone animos et pulsus abi: sat funera fusi
 vidimus ingentis et desolavimus agros.
 aut, si fama movet, si tantum pectore robur
 concipis et si adeo dotalis regia cordi est,
 aude atque adversum fidens fer pectus in hostem. 370
 scilicet, ut Turno contingat regia coniunx
 nos, animae viles, inhumata infletaque turba
 sternamur campis. etiam tu, si qua tibi vis,
 si patrii quid Martis habes, illum aspice contra,
 qui vocat. 375

Talibus exarsit dictis violentia Turni,
 dat gemitum rumpitque has imo pectore voces:
 'larga quidem, Drance, semper tibi copia fandit
 tum, cum bella manus poscunt, patribusque vocatis 380
 primus ades. sed non replenda est curia verbis,
 quae tuto tibi magna volant, dum distinet hostem
 agger moerorum nec inundant sanguine fossae.
 proinde tona eloquio (solitum tibi) meque timoris
 argue tu, Drance, quando tot stragis acervos
 Teucrorum tua dextra dedit passimque tropaeis 385
 insignis agros. possit quid vivida virtus,
 quaerere licet; nec longe scilicet hostes
 exaerendi nobis: circumstant undique muros.
 imus in adversos? — quid cessas? an tibi Mavors
 ventosa in lingua pedibusque fugacibus istis 390

356 *pater* commatis saeps. Ribb. Lad.; sust. Kl. *firmer*] *iungas*
 M¹P Ribb. *pingas* π¹ (*pangas*?) 373 *et iam* Heins. 381 *desti-*
nat R *destinet* Mπ 382 *aggere* libri pr. γ²b Menag.; cf. X 144.
murorum P²Ry¹b¹cz *nec*] *et* Pγ¹; cf. X 24.

semper erit?
 pulsus ego? at
 arguet, Iliaco
 sanguine et
 procubuisse
 haud ita me
 et quos mille
 inclusus muris
 „nulla salus h
 Dardanio rebu
 ne cessa turb
 gentis bis vict
 nunc et Myrr
 [nunc et Tyd
 amnis et Had
 vel cum se p
 artificis scelu
 numquam an
 amittes: hab
 nunc ad te
 si nullam ne
 si tam dese
 funditus oc
 oremus pa
 quamquam
 ille mihi a
 egregiusque
 procubuit r
 sin et opes
 auxilioque
 sin et Troi
 sanguine (s
 tempestas),
 defecimus?
 multa dies
 rettulit in
 lusit et in
 391 v.
 verba M²
 410 *magne*
 semul P *si*
 425 *variusq*

semper erit?

pulsus ego? aut quisquam merito, foedissime, pulsum
arguet, Iliaco tumidum qui crescere Thybrim
sanguine et Euandri totam cum stirpe videbit
procubuisse domum atque exutos Arcadas armis? 395

haud ita me experti Bitias et Pandarus ingens
et quos mille die victor sub Tartara misi
inclusus muris hostilique aggere saeptus.

„nulla salus bello.“ capiti cane talia, demens,
Dardanio rebusque tuis. proinde omnia magno 400
ne cessa turbare metu atque extollere viris
gentis bis victae, contra premere arma Latini.

nunc et Myrmidonum proceres Phrygia arma tremescunt,
[nunc et Tydides et Larissaeus Achilles,]
amnis et Hadriacas retro fugit Aufidus undas. 405

vel cum se pavidum contra mea iurgia fingit
artificis scelus et formidine crimen acerbat!
numquam animam talem dextra hac (absiste moveri) 410
amittes: habitet tecum et sit pectore in isto. —

nunc ad te et tua magna, pater, consulta revertor. 410
si nullam nostris ultra spem ponis in armis,
si tam deserti sumus et semel agminē verso
funditus occidimus neque habet Fortuna regressum,
oremus pacem et dextras tendamus inertis.

quamquam o — si solitae quicquam virtutis adesset! 415
ille mihi ante alios fortunatusque laborum
egregiusque animi, qui, ne quid tale videret,
procubuit moriens et humum semel ore momordit.

sin et opes nobis et adhuc intacta iuventus
auxilioque urbes Italae populique supersunt, 420
sin et Troianis cum multo gloria venit

sanguine (sunt illis sua funera, parque per omnis
tempestas), cur indecores in limine primo
deficimus? cur ante tubam tremor occupat artus? 425

multa dies variique labor mutabilis aevi
rettulit in melius, multos alterna revisens
lusit et in solido rursus Fortuna locavit.

391 v. explet M¹ *nequiquam armis terrebitus hostem*; damn.
verba M² 404 secl. Kl. 1879, 29 itemque Albr. 425; cf. II 197.
410 *magne* Mbr; sed cf. 469. 412 *simul* Py 418 *simuel* M¹
semul P *simul* RRbb. *memordit* P¹ 'antiqui aliquot' Pier., Ribb.
425 *variusque* M²P²γ¹cm Macr. Sat. VI 2, 16. Ribb.

non erit auxilio nobis Aetolus et Arpi:
 at Messapus erit felixque Tolumnius et quos
 tot populi misere duces, nec parva sequetur
 gloria delectos Latio et Laurentibus agris. 430
 est et Volscorum egregia de gente Camilla
 agmen agens equitum et florentis aere catervas.
 quod si me solum Teucri in certamina poscunt
 idque placet tantumque bonis communibus obsto, 435
 non adeo has exosa manus Victoria fugit,
 ut tanta quicquam pro spe temptare recusem.
 iho animis contra, vel magnum praestet Achillen
 factaque Volcani manibus paria induat arma
 ille licet. vobis animam hanc soceroque Latino 440
 Turnus ego, haud ulli veterum virtute secundus,
 devovi. "solum Aeneas vocat." et vocet, oro;
 nec Drances potius, sive est haec ira deorum,
 morte luat, sive est virtus et gloria, tollat.
 Illi haec inter se dubiis de rebus agebant 445
 certantes: castra Aeneas aciemque movebat.
 nuntius ingenti per regia tecta tumultu
 ecce ruit magnisque urbem terroribus implet:
 instructos acie Tiberino a flumine Teucros
 Tyrrhenamque manum totis descendere campis. 450
 extemplo turbati animi concussaue volgi
 pectora et arrectae stimulis haud mollibus irae.
 arma manu trepidi poscunt, fremit arma iuventus,
 flent maesti mussantque patres. hic undique clamor
 dissensu vario magnus se tollit ad auras, 455
 haud secus atque alto in luco cum forte catervae
 consedere avium piscosove amne Padusae
 dant sonitum rauci per stagna loquacia cyeni. *in. parig. Kn. 85.*
 'immo' ait 'o cives', arrepto tempore Turnus,
 'cogite concilium et pacem laudate sedentes; 460
 illi armis in regna ruunt.' nec plura locutus
 corripuit sese et tectis citus extulit altis.
 'tu, Voluse, armari Volscorum edice manipulis;
 duc' ait 'et Rutulos. equitem, Messapus, in armis,
 et cum fratre Coras, latis diffundite campis. 465
 pars aditus urbis firmet turrisque capessat;

433 (= VII 804) Heynio susp. 454 flent matres Gent 59.
 455 ad] in libri pr. M; Ribb. 461 ruant χ 463 maniplos Py¹ Ribb.
 464 equites l. pr. MP^b 466 firment M¹Rbc π capessant Rb π

cetera, qua ius
 illicet in muros
 concilium ip
 deserit ac
 multaque se
 Dardanium
 praefodiunt ali
 subvectant. b
 bucina. tum
 matronae pueri
 nec non ad te
 subvehitur mag
 dona ferens iu
 causa mali tan
 succedunt mat
 et maestas alto
 armipotens, p
 frange manu t
 pronum stern
 Cingitur
 iamque adeo
 horrebat squa
 tempora nud
 fulgebatque
 exsultatque
 qualis ubi ad
 tandem liber
 aut ille in p
 aut adsuetus
 emicat arrect
 luxurians lud
 Obvia c
 occurrit port
 desiluit, quan
 ad terram de
 Turne, sui
 audeo et Aen
 solaue Tyrr
 469 con
 fuisse susp. R
 et aciverit cot
 487 Rutulum l

cetera, qua iusso, mecum manus inferat arma.³
 ilicet in muros tota discurritur urbe.

430 concilium ipse pater et magna incepta Latinus
 deserit ac tristi turbatus tempore differt 470

multaque se incusat, qui non acceperit ultro
 Dardanium Aenean generumque adsciverit urbi.
 praefodiunt alii portas aut saxa sudesque
 435 subvectant. bello dat signum rauca cruentum
 bucina. tum muros varia cinxere corona 475

matronae puerique, vocat labor ultimus omnis.
 nec non ad templum summasque ad Palladis arces
 subvehitur magna matrum regina caterva
 440 dona ferens iuxtaque comes Lavinia virgo,
 causa mali tanti, oculos deiecta decoros. 480

succedunt matres et templum ture vaporant
 et maestas alto fundunt de limine voces:
 445 'armipotens, praeses belli, Tritonia virgo,
 frange manu telum Phrygii praedonis et ipsum
 pronum sterne solo portisque effunde sub altis.' 485

Cingitur ipse furens certatim in proelia Turnus.
 iamque adeo rutilum thoraca indutus aënis
 horrebat squamis surasque incluserat auro,
 450 tempora nudus adhuc, laterique accinxerat ensem
 fulgebatque alta decurrens aureus arce 490

exultatque animis et spe iam praecipit hostem:
 qualis ubi abruptis fugit praesepia vinclis
 tandem liber equus campoque potitus aperto
 455 aut ille in pastus armentaue tendit equarum
 aut adsuetus aquae perfundi flumine noto 495
 emicat arrectisque fremit cervicibus alte
 luxurians luduntque iubae per colla, per armos.

Obvia cui Volscorum acie comitante Camilla
 460 occurrit portisque ab equo regina sub ipsis
 desiluit, quam tota cohors imitata relictis 500
 ad terram defluxit equis; tum talia fatur:

'Turne, sui merito si qua est fiducia forti,
 audeo et Aeneadam promitto occurrere turmae
 465 solaue Tyrrhenos equites ire obvia contra.

469 *consil.* M¹γ² Ribb. 469/72 post 476 fortasse inserendos
 fuisse susp. Ribb. 471 *qui* quod P²γ² 471/2 verba *acceperit*
 et *asciverit* commut. Ribb.; Peerlk. praeterea con. 472 *generum atque*
 487 *Rutulum* libri pr. Rb¹ 495 *aqua* aptum ex verbo *perf.* Madv. 45.

me sine prima manu temptare pericula belli, 505
tu pedes ad muros subsiste et moenia serva.

Turnus ad haec oculos horrenda in virgine fixus:
'o decus Italiae virgo, quas dicere grates
quasve referre parem? sed nunc, est omnia quando
iste animus supra, mecum partire laborem. 510

Aeneas, ut fama fidem missique reportant
exploratores, equitum levia improbus arma
praemisit, quaterent campos; ipse ardua montis
per deserta iugo superans adventat ad urbem.
furta paro belli convexo in tramite silvae, 515
ut bivias armato obsidam milite fauces.

tu Tyrrhenum equitem collatis excipe signis;
tecum acer Messapus erit turmaeque Latinae
Tiburtique manus, ducis et tu concipe curam.
sic ait et paribus Messapum in proelia dictis 520
hortatur sociosque duces et pergit in hostem.

Est curvo anfractu valles, adcommoda fraudi
armorumque dolis, quam densis frondibus atrum
urget utrimque latus, tenuis quo semita ducit
angustaeque ferunt fauces aditusque maligni. 525
hanc super in speculis summoque in vertice montis
planities ignota iacet tutique receptus,
seu dextra laevaue velis occurrere pugnae
sive instare iugis et grandia volvere saxa.
huc iuvenis nota fertur regione viarum 530
arripuitque locum et silvis insedit iniquis.

Velocem interea superis in sedibus Opim,
unam ex virginibus sociis sacraque caterva,
compellabat et has tristes Latonia voces
ore dabat: 'graditur bellum ad crudele Camilla, 535
o virgo, et nostris nequiquam cingitur armis,
cara mihi ante alias. neque enim novus iste Dianae
venit amor subitaque animum dulcedine movit.
pulsus ob invidiam regno virisque superbas
Priverno antiqua Metabus cum excederet urbe, 540

507 *fixos γ fixis* M^{1c} inde *oculis . . fixis* prop. Heins.

523 s. *quam . . latus* secl. Rbb.; cf. VII 565 s. 526 *e spec.* P^γ;

cf. 877. *in prius om.* Ra¹ 527 *recessus* M^{2R}; cf. Serv.

534 *tristi* R verba *neque enim* 537 . . *colit* 584 Ribb. Heindrichi et
Peerlkampi suspensiones amplexus ut secundis curis a poeta in schedas
coniecta non Dianae tribuit, sed in parenthesi ponit.

infantem fugie
sustulit exsilio
nomine Casmi
ipse sinu pro
solorum nemo
et circumfuso
ecce! fugae m
spumabat ripis
ruperat. ille
tardatur carquo
versanti subito
telum immane
bellator, solidu
hinc natam lib
implicat atque
quam dextra in
alma, tibi har
ipse pater fami
tela tenens sup
diva tuam, qua
dixit et adduct
immittit: son
infelix fugit in
at Metabus ma
dat sese fluvio
gramineo, don
non illum tect
accepere, neq
pastorum et s
hic natam in
armentalis equ
nutribat teneri
utque pedum p
insiterat, iacu
spiculaque ex
pro crinali aur
tigridis exuvia
tela manu iam
et fundam tere
Strymoniamque

552 *ferabat*
M. Axtium Peerlk.

505 infantem fugiens media inter proelia belli
 sustulit exsilio comitem matrisque vocavit
 nomine Casmillae mutata parte Camillam.
 ipse sinu prae se portans iuga longa petebat
 510 solorum nemorum: tela undique saeva premebant 545
 et circumfuso volitabant milite Volsci.
 ecce! fugae medio summis Amasenus abundans
 spumabat ripis: tantus se nubibus imber
 ruperat. ille innare parans infantis amore
 515 tardatur caroque oneri timet. omnia secum 550
 versanti subito vix haec sententia sedit:
 telum immane manu valida quod forte gerebat
 bellator, solidum nodis et robore cocto,
 huic natam libro et silvestri subere clausam
 520 implicat atque habilem mediae circumligat hastae; 555
 quam dextra ingenti librans ita ad aethera fatur:
 "alma, tibi hanc, nemorum cultrix, Latonia virgo,
 ipse pater famulam voveo; tua prima per auras
 tela tenens supplex hostem fugit. accipe, testor,
 525 diva tuam, quae nunc dubiis committitur auris." 560
 dixit et adducto contortum hastile lacerto
 immittit: sonuere undae, rapidum super amnem
 infelix fugit in iaculo stridente Camilla.
 at Metabus magna propius iam urgente caterva
 530 dat sese fluvio atque hastam cum virgine victor 565
 gramineo, donum Triviae, de caespite vellit.
 non illum tectis ullae, non moenibus urbes
 acceperere, neque ipse manus feritate dedisset;
 535 pastorum et solis exegit montibus aevum.
 hic natam in dumis interque horrentia lustra 570
 armentalis equae mammis et lacte ferino
 nutribat teneris immulgens ubera labris.
 utque pedum primis infans vestigia plantis
 540 institerat, iaculo palmas armavit acuto
 spiculaque ex umero parvae suspendit et arcum; 575
 pro crinali auro, pro longae tegmine pallae
 tigridis exuviae per dorsum a vertice pendent.
 tela manu iam tum tenera puerilia torsit
 et fundam tereti circum caput egit habena
 Strymoniamque gruem aut album deiecit olorem. 580

552 *ferebat* M² Lad. 566 *tollit* Py¹ 567 *ullae*] *villae* post
 M. Axtium Peerlk. *ulli* Gütthl. 1886, 8. 574 *oneravit* b Moret. I Serv.

multae illam frustra Tyrrhena per oppida matres
 optavere nurum: sola contenta Diana
 aeternum telorum et virginitatis amorem
 intemerata colit. | vellem, haud correpta fuisset
 militia tali conāta lacessere Teucros:
 cara mihi comitumque foret nunc una mearum.
 verum age, quandoquidem fatis urgetur acerbis,
 labere, nympha, polo finisque invisē Latinos,
 tristis ubi infausto committitur omine pugna.
 haec cape et ultricem pharetra deprome sagittam:
 hac, quicumque sacrum voliarit volnere corpus,
 Tros Italusque, mihi pariter det sanguine poenas.
 post ego nube cava miserandae corpus et arma
 inspoliata feram tumulo patriaeque reponam.
 dixit, at illa levis caeli delapsa per auras
 insonuit nigro circumdata turbine corpus.

At manus interea muris Troiana propinquit
 Etruscique duces equitumque exercitus omnis,
 compositi numero in turmas. fremit aequore toto
 insultans sonipes et pressis pugnat habenis
 huc conversus et huc; tum late ferreus hastis
 horret ager campique armis sublimibus ardent.
 nec non Messapus contra celeresque Latini
 et cum fratre Coras et virginis ala Camillae
 adversi campo apparent hastasque reductis
 protendunt longe dextris et spicula vibrant,
 adventusque virum fremitusque ardescit eorum.
 iamque intra iactum teli progressus uterque
 substiterat: subito erumpunt clamore furentisque
 exhortantur equos; fundunt simul undique tela
 crebra nivis ritu, caelumque obtexitur umbra.
 continuo adversi Tyrrhenus et acer Aconteus
 conixi incurrunt hastis primique ruinam
 dant sonitu ingenti perfractaque quadrupedantum
 pectora pectoribus rumpunt; excussus Aconteus
 fulminis in morem aut tormento ponderis acti

592 *Italusve* c^x Serv. 593/4 damn. Güthl. 1886, 9. 606 *prae-*
tendunt M¹ 607 *adventusque v. fremitus crudescit e.* Hoffm. ZöG.
 1853, 518. *accrescit* Häberlin PhA. 1887, 601. *versum* damn. Ribb.,
 post 602 collocari mavult Kl. 609 *substiterant* R *constituerant* M¹
substiterat M² 612 *adversis* P¹ Serv. pl. 613 *ruina* P² Moret. II
 et IV, Ribb. 614 *sonitum* MP¹ duo Moret., Ribb. *ingentem* P¹

585

Ov. met. II, 715.

590

595

600

605

610

615

praecipitat le
 Extemp
 reiciunt par
 Troes agu
 iamque pr
 clamorem to
 hi fugiunt p
 qualis ubi a
 nunc ruit a
spumeus ext
 nunc rapidu
 saxa fugit li
 bis Tuscī R
 bis reiecti a
 tertia sed p
 implicuere
 tum vero e
 armaque co
 semianimes
 Orsilochus
 hastam inte
 quo sonip
 volneris im
 volvitur ille
 ingentemqu
 deicit Herr
 caesaries n
 tantus in a
 acta tremi
 funditur at
 certantes p
 At m
 unum ex
 et nunc le
 nunc valid
 aureus ex
 illa etiam,
 spicula co
 623 R
 ad 630.
 638 ferit M
 tergum, sig
 Vergilius.

praecipitat longe et vitam dispergit in auras.

Extemplo turbatae acies versique Latini
reiciunt parmas et equos ad moenia vertunt;
Troes agunt, princeps turmas inducit Asilas. 620

iamque propinquabant portis; rursusque Latini
clamorem tollunt et mollia colla reflectunt,
hi fugiunt penitusque datis referuntur habenis,
qualis ubi alterno procurrens gurgite pontus,
nunc ruit ad terram scopulosque superiacit unda 625

spumeus extremamque sinu perfundit harenam,
nunc rapidus retro atque aestu revoluta resorbens
saxa fugit litusque vado labente relinquit.
bis Tusci Rutulos egere ad moenia versos,
bis reiecti armis respectant terga tegentes. 630

tertia sed postquam congressi in proelia totas
implicuere inter se acies legitque virum vir,
tum vero et gemitus morientum et sanguine in alto
armaque corporaque et permixti caede virorum
semianimes voluntur equi: pugna aspera surgit. 635

Orsilochus Remuli, quando ipsum horrebat adire,
hastam intorsit equo ferrumque sub aure reliquit;
quo sonipes ictu furit arduus altaque iactat
volneris impatiens arrecto pectore crura:
volvitur ille excussus humi. Catillus Iollan 640

ingentemque animis, ingentem corpore et armis
deicit Herminium, nudo cui vertice fulva
caesaries nudique umeri, nec vulnera terrent;
tantus in arma patet. latos huic hasta per armos
acta tremit duplicatque virum transfixa dolore. 645
funditur ater ubique cruor, dant funera ferro
certantes pulchramque petunt per vulnera mortem.

At medias inter caedes exsultat Amazon
unum exserta latus pugnae, pharetrata Camilla,
et nunc lenta manu spargens hastilia densat, 650
nunc validam dextra rapit indefessa bipennem;
aureus ex umero sonat arcus et arma Dianae.
illa etiam, si quando in tergum pulsa recessit,
spicula converso fugientia dirigit arcu.

623 Ribb. puncto post *haben*is posito sententiam continuat usque
ad 630. 625 *terras* M; cf. G. III 239. 635 *semineces* γ²
638 *ferit* M'R 650 *denset* M²b_x Serv. pl.; Ribb. Lad. 653 *in*
tergum, siquando b Ribb. 654 *derigit* libri pr. *et*; Ribb.

at circum lectae comites, Larinaque virgo 655
 Tullaque et aeratam quatiens Tarpeia securim,
 Italides, quas ipsa decus sibi dia Camilla
 delegit pacisque bonas bellique ministras,
 quales Threiciae cum flumina Thermodontis 660
 pulsant et pictis bellantur Amazones armis,
 seu circum Hippolyten seu cum se Martia curru
 Penthesilea refert magnoque ululante tumultu
 feminea exsultant lunatis agmina peltis.

Quem telo primum, quem postremum, aspera virgo,
 deicis? aut quot humi morientia corpora fundis? 665

Euneum Clytio primum patre, cuius apertum
 adversi longa transverberat abiete pectus;
 sanguinis ille vomens rivos cadit atque cruentam
 mandit humum moriensque suo se in volnere versat.
 tum Lirim Pagasumque super; quorum alter habenas 670
 suffosso revolutus equo dum colligit, alter
 dum subit ac dextram labenti tendit inermem,
 praecipites pariterque ruunt. his addit Amastrum
 Hippotaden sequiturque incumbens eminus hasta

Tereaque Harpalcumque et Demophoonta Chrominque, 675
 quotque emissa manu contorsit spicula virgo,
 tot Phrygii cecidere viri. procul Ornytus armis
ignotis et equo venator Iapyge fertur,
 cui pellis latos umeros erepta iuvenco
pugnatori operit, caput ingens oris hiatus 680
 et malae texere lupi cum dentibus albis

agrestisque manus armat sparus; ipse catervis
 vertitur in mediis et toto vertice supra est.
 hunc illa exceptum (neque enim labor agmine verso)
 traicit et super haec inimico pectore fatur: 685

'silvis te, Tyrrhene, feras agitare putasti?
 advenit, qui vestra dies muliebribus armis
verba redarguerit. nomen tamen haud leve patrum
manibus hoc referes, telo cecidisse Camillae.
 protinus Orsilochem et Buten, duo maxima Teucrum 690
 corpora; sed Buten aversum cuspide fixit
 lorican galeamque inter, qua colla sedentis

656 *securem* γ¹ Mentel. II Prisc. 350, 5. Ribb. 657 *dia* γ^{b2c2}
 Serv. Prisc. 466, 2. *dura* R *diuvia* M¹ *diva* cet. l. 671 *suffosso*
 M¹b¹π; cf. Serv. *suffuso* cet. l., Ribb. 675 *Chrominque* β_x Lad.
 688 *redargueret* Rybc²π

lucent et laev
 Orsilochem fu
 eludit gyro in
 tum validam
 altior exsurge
 congeminat:

Incidit h
 Appennicola
 haud Ligurum
 isque, ubi se
 posse neque
 consilio versa
 incipit haec:
 fides equo?
 mecum crede

iam nosces,
 dixit, at illa
 tradit equum
 ense pedes
 at juvenis vi
 (haud mora)
 quadrupedum
 vane Ligus

nequiquam
 nec fraus te
 haec fatur v
 transit equu
 congregitur
 quam facile
 consequitur
 comprensam
 tum cruor e

At non
 observans oc
 Tyrrhenum
 suscitatur et s
 ergo inter c
 fertur equo
 nomine que

708 *laev*
 contra Heins.
 cuti Heins. B

655 lucent et laevo dependet parma lacerto;
Orsilochum fugiens magnumque agitata per orbem
eludit gyro interior sequiturque sequentem; 695
tum validam perque arma viro perque ossa securim
altior exurgens oranti et multa precanti
660 congeminat: volnus calido rigat ora cerebro.

Incidit huic subitoque aspectu territus haesit
Appenninicolae bellator filius Auni, 700

haud Ligurum extremus, dum fallere fata sinebant.
isque, ubi se nullo iam cursu evadere pugnae
posse neque instantem reginam avertere cernit,
consilio versare dolos ingressus et astu,

665 incipit haec: 'quid tam egregium, si femina forti
fidis equo? dimitte fugam et te comminus aequo
mecum crede solo pugnaeque accinge pedestri:
iam nosces, ventosa ferat cui gloria fraudem.' 705

dixit, at illa furens acrique accensa dolore
tradit equum comiti paribusque resistit in armis, 710
ense pedes nudo puraque interrita parma.

at juvenis vicisse dolo ratus avolat ipse
(haud mora) conversisque fugax aufertur habenis
quadrupedemque citum ferrata calce fatigat.
'vane Ligus frustra que animis elate superbis, 715
nequiquam patrias temptasti lubricus artis,
nec fraus te incolumem fallaci perferet Auno.'

680 haec fatur virgo et pernicibus ignea plantis
transit equum cursu frenisque adversa prehensis
congregitur poenasque inimico ex sanguine sumit, 720
quam facile accipiter saxo sacer ales ab alto
consequitur pinnis sublimem in nube columbam
comprehensamque tenet pedibusque eviscerat uncis;
685 tum cruor et volsae labuntur ab aethere plumae.

At non haec nullis hominum sator atque deorum 725
observans oculis summo sedet altus Olympo:

Tyrrhenum genitor Tarchonem in proelia saeva
suscitat et stimulis haud mollibus incit iras.
ergo inter caedes cedentiaque agmina Tarchon
fertur equo variisque instigat vocibus alas 730
nomine quemque vocans reficitque in proelia pulsos:

708 *laudem* M²P²c¹π¹ (cf. Serv.) Wagn. idem in γ esse putat Ribb.,
contra Heins. *poenam* ut in χ 728 *incit* Rer *incitat* MPγb *in-*
cutit Heins. Ribb.

'quis metus, o numquam dolituri, o semper inertes
 Tyrrheni, quae tanta animis ignavia venit?
 femina palantis agit atque haec agmina vertit!
 quo ferrum quidve haec gerimus tela inrita dextris? 735
 at non in Venerem segnes nocturnaue bella
 aut, ubi curva choros indixit tibia Bacchi,
 exspectate dapes et plenae pocula mensae
 (hic amor, hoc studium), dum sacra secundus haruspex
 nuntiet ac lucos vocet hostia pinguis in altos. 740

Haec effatus equum in medios moriturus et ipse
 concitat et Venulo adversum se turbidus infert
 dereptumque ab equo dextra complectitur hostem
 et gremium ante suum multa vi concitus aufert.
 tollitur in caelum clamor cunctique Latini 745
 convertere oculos. volat igneus aequore Tarchon
 arma virumque ferens, tum summa ipsius ab hasta
 defringit ferrum et partis rimatur apertas,
 qua vulnus letale ferat; contra ille repugnans
 sustinet a iugulo dextram et vim viribus exit. 750
 utque volans alte raptum cum fulva draconem
 fert aquila implicuitque pedes atque unguibus haesit,
 saucius at serpens sinuosa volumina versat
 arrectisque horret squamis et sibilat ore
 arduus insurgens, illa haud minus urget obunco 755
 luctantem rostro, simul aethera verberat alis,
 haud aliter praedam Tiburtum ex agmine Tarchon
 portat ovans. ducis exemplum eventumque secuti
 Maeonidae incurrunt. — tum fatis debitus Arruns
 velocem iaculo et multa prior arte Camillam 760
 circuit et, quae sit fortuna facillima, temptat.
 qua se cumque furens medio tulit agmine virgo,
 hac Arruns subit et tacitus vestigia lustrat;
 qua victrix redit illa pedemque ex hoste reportat,
 hac iuvenis furtim celeris detorquet habenas.
 hos aditus iamque hos aditus omnemque pererrat 765
 undique circuitum et certam quatit improbus hastam.

Forte sacer Cybelae Chloerus olimque sacerdos

734 *pallentis* Mentel. I χ post 737 puncto dist. Kl. 1879, 29;
 post 738 Pald. 738 *expectare* Goth. I et III, χ ; ed. vet., Wagn.
 742 *offert* Ry 766/7 fortasse post 763 coll. cens. Kl. 768 *sacer*
satus aliquot ant. Pierii *Cybelae* Macr. V 1, 12. *Cybele* $\gamma\pi$ *Cybelo*
 cet. libri Serv. Ribb. *Chioreus* π *Choreus* Ma¹ Macr. Ribb.

insignis longe
 spumantemque
 in plumam squ
 ipse peregrin
 spicula torquen
 aureus ex une
 cassida; tum et
 carbaseos fulvo
 pietus acu tuni
 hunc virgo, si
 Troia captivo
 venatrix unum
 caeca sequebat
 femineo praeda
 telum ex insid
 concitat et sup
 summe deum
 quem primi
 pascitur et m
 cultores multa
 da, pater, ho
 omnipotens
 virginis aut s
 facta Terent;
 pulsa cadat,
 Audiit et
 mente dedit,
 sterneret ut s
 adouit oranti;
 non dedit, in
 ergo, ubi mis
 convertere ani
 cuncti ad regi
 nec sonitus m
 hasta sub ext
 haesit virgine
 concurrunt tr
 suscipiunt. fu

774 *umer*
 H. Stephanus et
 primam χ H
 succip. b² Ribb.

insignis longe Phrygiis fulgebat in armis
spumantemque agitabat equum, quem pellis aënis 770
in plumam squamis auro conserta tegebat.

ipse peregrina ferrugine clarus et ostro
spicula torquebat Lycio Gortynia cornu;
κ. aureus ex umeris erat arcus et aurea vati
cassida; tum croceam chlamydemque sinusque crepantis 775
carbaseos fulvo in nodum collegerat auro

pictus acu tunicas et barbara tegmina crurum.
hunc virgo, sive ut templis praefigeret arma
Troja captivo sive ut se ferret in auro,

venatrix unum ex omni certamine pugnae 780
caeca sequebatur totumque incauta per agmen

femineo praedae et spoliolorum ardebat amore,
telum ex insidiis cum tandem tempore capto
conciat et superos Arruns sic voce precatur:
‘summe deum, sancti custos Soractis Apollo, 785

quem primi colimus, cui pineus ardor acervo
pascitur et medium freti pietate per ignem
cultores multa premimus vestigia pruna,

da, pater, hoc nostris aboleri dedecus armis,
omnipotens! non exuvias pulsaeve tropaeum 790
virginis aut spolia ulla peto, mihi cetera laudem
facta ferent; haec dira meo dum vulnere pestis
pulsa cadat, patrias remeabo inglorius urbes.’

Auduit et voti Phoebus succedere partem
mente dedit, partem volucris dispersit in auras: 795

sterneret ut subita turbatam morte Camillam,
adnuit oranti; reducem ut patria alta videret,
non dedit, inque Notos vocem vertere procellae.

ergo, ubi missa manu sonitum dedit hasta per auras,
convertere animos acris oculosque tulere 800

cuncti ad reginam Volsci; nihil ipsa nec aurae
nec sonitus memor aut venientis ab aethere teli,
hasta sub exsertam donec perlata papillam
haesit virgineumque alte bibit acta cruorem.

concurrunt trepidae comites dominamque ruentem 805
suscipiunt. fugit ante omnis exterritus Arruns

774 *umero γγ erat] sonat γα²εα Lad. (cf. 652). 780 dist.*
H. Stephanus et Ribb. post *venatrix*, non ante. 786 *primis P¹*
primum γ Hirpini Peerlk. 799 ubi M ut cet. l., Ribb. 806
succip. b² Ribb.

eto dist. Kl. 1879, 20
x; ed. vet. Wagn.
oms. Kl. 768 ante
12. Cybele γγ
la' Macr. Ribb.

laetitia mixtoque metu nec iam amplius hastae
 credere nec telis occurrere virginis audet.
 ac velut ille, prius quam tela inimica sequantur,
 continuo in montis sese avius abdidit altos
 occiso pastore Jupus magnove iuvenco
 conscius audacis facti caudamque remulcens
 subiecit pavitantem utero silvasque petivit,
 haud secus ex oculis se turbidus abstulit Arruns
 contentusque fuga mediis se immiscuit armis.

Illa manu moriens telum trahit, ossa sed inter
ferreus ad costas alto stat volnere mucro.

labitur exsanguis, labuntur frigida leto
 lumina, purpureus quondam color ora reliquit.
 tum sic expirans Accam, ex aequalibus unam,
 adloquitur, fida ante alias quae sola Camillae,
 quicum partiri curas, atque haec ita fatur:

'hactenus, Acca soror, potui; nunc volnus acerbum
 conficit et tenebris nigrescunt omnia circum.
 effuge et haec Turno mandata novissima perfer:
 succedat pugnae Troianosque arceat urbe.

iamque vale.' simul his dictis linquebat habenas
 ad terram non sponte fluens. tum frigida toto
 paulatim exsolvit se corpore lentaque colla
 et captum leto posuit caput arma relinquens
 vitaeque cum gemitu fugit indignata sub umbras.
 tum vero immensus surgens ferit aurea clamor
 sidera, deiecta crudescit pugna Camilla:

incurrunt densi simul omnis copia Teucrum
 Tyrrhenique duces Euandrique Arcades alae.

At Triviae custos iamdudum in montibus Opis
alta sedet summis spectatque interrita pugnas;
 utque procul medio iuvenum in clamore furentum
 prospexit tristi multatam morte Camillam,
 ingemuitque deditque has imo pectore voces:
 'heu nimium, virgo, nimium crudele luisti
 supplicium Teucros conata lacescere bello!

- 818 *telo* 'alii' ap. Serv. 818/19 *damu*. Kv. 1878, 264.
 819 *quoniam* Häberlin PhA. 1887, 601. *relinquit* cz 821 *fidam*
 M²P¹b² Ribb. *fidem* b¹ 822 *structuram absolutam esse vix credit*
 Ribb. Pr. 85. 830 *arma* .. *umbras* 831 *damu*. Peerlk. *relinquit* Ra¹
relinquunt Probus ap. Serv. pl., Ribb. 835 *Tyrrhenumque* M Lad.
 838 *iuvenem* P¹γ²b¹ *med. post iuv.* Pγ *furentem* My²b¹ 839 *mul-*
catam libri pr. c¹π; Serv. pl. Ribb. 841 *subisti* π

f. O. p. 85.

810

815

820

825

830

835

840

nec tibi deser
 profuit aut n
 non tamen in
 extrema iam
 per gentis et
 nam quicumq
 morte luet m
 regis Dercenn
 antiqui Laure
 hic dea se pr
 sistit et Arru
 ut vidit fulge
 'cur' inquit
 huc periture
 praemia. tu
 dixit et aurat
 deprompsit p
 et duxit lon
 inter se cap
 laeva aciem
 exemplo tel
 audiit una A
 illum expira
 oblitus ignot
 Opis ad aeth
 Prima
 turbati fugiu
 disiectique d
 tuta petunt
 nec quisquam
 sustentare va
 sed laxos rel
 quadrupedum
 volvitur ad
 pulvis et e
 femineum cl
 qui cursu p

844 *sagi*
 Pγa²b¹c
 854 *fulgentem*
 855 *derige* lib
 malim ne tu

nec tibi desertae in dumis coluisse Dianam
 profuit aut nostras umero gessisse sagittas.
 non tamen indecorem tua te regina reliquit
 extrema iam in morte, neque hoc sine nomine letum 845
 per gentis erit aut famam patieris inultae.
 nam quicumque tuum violavit volnere corpus,
 morte luet merita. fuit ingens monte sub alto
 regis Percenni terreno ex aggere bustum 850
 antiqui Laurentis opacaque ilice tectum;
 hic dea se primum rapido pulcherrima nisu
 sistit et Arruntem tumulo specularur ab alto.
 ut vidit fulgentem armis ac vana tumentem:
 'cur' inquit 'diversus abis? huc dirige gressum, 855
 huc periture veni, capias ut digna Camillae
 praemia. tune etiam telis moriere Dianae?'
 dixit et aurata volucrem Threissa sagittam
 deprompsit pharetra cornuque infensa tetendit
 et duxit longe, donec curvata coirent 860
 inter se capita et manibus iam tangeret aquis,
 laeva aciem ferri, dextra nervoque papillam.
 exemplo teli stridorem aurasque sonantis
 audiit una Arruns haesitque in corpore ferrum.
 illum expirantem socii atque extrema gementem 865
 obliti ignoto camporum in pulvere linquunt;
 Opis ad aetherium pinnis auferitur Olympum.
 Prima fugit domina amissa levis ala Camillae;
 turbati fugiunt Rutuli, fugit acer Atinas,
 disiectique duces desolatique manipuli 870
 tuta petunt et equis aversi ad moenia tendunt.
 nec quisquam instantis Teucros letumque ferentis
 sustentare valet telis aut sistere contra,
 sed laxos referunt umeris languentibus arcus
 quadrupedumque putrem cursu quatit ungula campum. 875
 volvitur ad muros caligine turbidus atra
 pulvis et e speculis percussae pectora matres
 femineum clamorem ad caeli sidera tollunt.
 qui cursu portas primi inrupere patentis,

844 sagittas Mx pharetras cet. l. 845 relinquit b² relinquet
 Pya²b¹c 850 Percenni Bergk Phil. 1859, 389. 852 ea M¹
 854 fulgentem armis] laetantem animis M¹ surgentem animis Leid.
 855 derige libri pr. cz²; Ribb. 857 tunc] ne tu Kl. ZöG. 1881, 598.
 malim ne tu iam. 875 quadripedoque F¹R

hos inimica super mixto premit agmine turba, 880
 nec miseram effugiunt mortem, sed limine in ipso,
 moenibus in patriis atque intra tuta domorum
 confixi exspirant animas. pars claudere portas,
 nec sociis aperire viam nec moenibus audent
 accipere orantis, oriturque miserrima caedes 885
 defendentum armis aditus inque arma ruentum.
 exclusi ante oculos lacrimantumque ora parentum
 pars in praecipites fossas urgente ruina
 volvitur, immissis pars caeca et concita frenis
 arietat in portas et duros obice postis. 890
 ipsae de muris summo certamine matres
 (monstrat amor verus patriae), ut videre Camillam,
 tela manu trepidae iaciunt ac robore duro
 stipitibus ferrum sudibusque imitantur obustis
 praecipites primaeque mori pro moenibus ardent. 895
 Interea Turnum in silvis saevissimus implet
 nuntius et iuveni ingentem fert Acca tumultum:
 deletas Volscorum acies, cecidisse Camillam,
 ingruere infensos hostis et Marte secundo
 omnia corripuisse, metum iam ad moenia ferri. 900
 ille furens (et saeva Iovis sic numina poscunt)
 deserit obsessos collis, nemora aspera linquit.
 vix e conspectu exierat campumque tenebat,
 cum pater Aeneas saltus ingressus apertos
 exsuperatque iugum silvaeque evadit opaca. 905
 sic ambo ad muros rapidi totoque feruntur
 agmine nec longis inter se passibus absunt,
 ac simul Aeneas fumantis pulvere campos
 prospexit longe Laurentiaque agmina vidit,
 et saevum Aenean agnovit Turnus in armis 910
 adventumque pedum flatusque audivit equorum.
 continuoque incant pugnans et proelia temptent,
 ni roseus fessos iam gurgite Phoebus Hiberno
 tinguat equos noctemque die labente reducat.
 considunt castris ante urbem et moenia vallant. 915

882 *inter libri pr.* MR; Ribb. 892 *versus R vires coni.* Thilo
versas Schröt. 1888, 12. *patriae, versam* Schap. continuata parenthesi
 usque ad *Camillam.* Peerlk. v. damn. 895 *audent* M²,²bc Serv.
 901 *pellunt* R Ribb. 903 *camposque* M¹ 911 *adventusque* M²
pedum] virum π 912 *ineunt* M¹b *temptant* γc

892 *ultum ire Camillam*
Haebertii Philolog. 50, p. 162.

Turnus, ut suo
 cum nec Lat
 Aeneam sing
 postridie dum
 quod de f
 Rutuli Iunonis
 ut Tolunni or

Aeneas ad are
 Turnus reduct
 Aeneas contra
 unum petit
 sequitur, ut al
 tum Aeneas n
 qua re cognit
 Turnus repu

Commisso cer
 Aeneae hasta
 neque vero
 denique ubi
 proprium l
 luturnamque,
 Aeneas Tu
 eius m

Turnus
 defecisse vi
 se signari o
 attollitque a
 saucius ille
 tum demum
 excutiens c
 impidus f
 haud secus
 tum sic ad
 nulla mora